

ЖАНРОВО-МОВЛЕННЄВА ТИПОЛОГІЯ МАЛОФОРМАТНИХ ІНФАНТИЧНИХ ТЕКСТІВ

У статті розглядаються малоформатні жанри інфантичних текстів. Визначені інтегральні характеристики таких жанрів віршованих інфантичних текстів, як колискові, загадки, рахівнички, скоромовки та екшен вірші. Проаналізовано особливості тематико-лексичного наповнення цих текстів.

Ключові слова: жанр, інфантичний текст, колискова, скоромовка, загадка, рахівничка, екшен вірш.

Кузьменко А.А. Жанрово-лингвальная типология малоформатных инфантических текстов. В статье рассматриваются малоформатные жанры инфантических текстов. Определены интегральные характеристики таких жанров стихотворных инфантических текстов, как колыбельная, загадка, считалочка, скороговорка и экшен стихи. Проанализированы особенности тематико-лексического наполнения этих текстов.

Ключевые слова: жанр, инфантический текст, колыбельная, скороговорка, загадка, считалочка, экшен стихи.

Kuzmenko A.O. Genre-lingual typology of short format infant texts. The article deals with short format genres of infant texts. Integral characteristics of the genres of poetic infant texts such as lullaby, riddle, counting, tongue twist and action song are defined. The theme and lexical specificity of each genre is analyzed.

Key words: genre, infant text, lullaby, tongue twist, riddle, counting, action song.

Останнім часом поширилась зацікавленість науковців у міждисциплінарних науково-практичних дослідженнях з точки зору етнічних та гендерних мовленнєвих особливостей. Не є винятком і лінгвопоетика, що має певну специфіку з погляду на біовітальний лінгвальний аспект складу текстів. Лінгвопоетичні феномени знаходять своє відображення і в дитячій картині світу, яка тісно пов'язана з глибинними механізмами інтелектуальної діяльності дорослої людини та дитини, і це репрезентується у формуванні засобів виразу, у моделях і правилах їхньої організації і у структурі самого художнього дискурсу.

Інтерес щодо вивчення творів для дітей зародився чимало років тому. Великий поштовх зацікавленості до народного мистецтва, у тому числі й дитячого, був на початку 20-х років ХХ ст. Серед багатьох збірок та досліджень того часу й більш пізнього виокремлюють праці Г.С. Виноградова [1930], О.Є. Капиці [1928] та ін. Мовленнєве аранжування фольклору для дітей було описано у багатьох сучасних наукових працях (Атрошенко Г.І. [2005], Русанівський В.М. [2006], Тропова О.Ю. [1992], Bicknell T. [1988], Fasold R. [1990], Feaver W. [1965], Hasan R. [1994], Holzman M. [1997] та ін.), у той час як роботи, у яких розглядаються віршовані інфантичні тексти (ІТ) для дітей дошкільного віку з погляду лінгвопоетичного та тематико-ідеографічного забарвлення, є поодиначні та фрагментарні. Для вирішення цього завдання потрібні насамперед багатоаспектні дослідження лінгвопоетичного забарвлення інфантичного мовлення – віршованих творів для дітей дошкільного віку, які якраз і є **об'єктом** цієї розвідки. **Мета** роботи полягає в тому, щоб з'ясувати особливості жанрової типологізації англословних інфантичних текстів, а **предмет** – їхня тематико-лексикологічна специфіка.

Дитячий фольклор представляє собою специфічну галузь народної творчості, що об'єднує світ дітей та світ дорослих, включаючи цілу систему поетичних і музично-поетичних жанрів. В.О. Салимовський визначає жанр як відносно стійкі форми (моделі) духовної соціокультурної діяльності на рівні її об'єктивації завдяки системі мовленнєвих дій у тексті, як одиниці спілкування [Салимовський 2002, с.13]. Н.С. Андріанова зазначає, що «жанрова система є своєрідним каталізатором тенденцій суспільства: виникнення нового жанру – завжди сигнал для формування нових комунікативних практик або мовленнєвих спільнот» [Андріанова 2007, с. 6]. У літературі дитячого фольклору виокремлюють малі жанри. Малі жанри фольклору – це невеликі за обсягом фольклорні твори. До них належать колискові пісні, пестощі, утішки, приказки, заклички, рахівнички, скоромовки, загадки тощо [МЖФ]. Серед ІТ для дітей дошкільного віку провідне місце займають тексти, які включають загадки, скоромовки, рахівнички, страшилки, колискові та інші жанри. Малі жанри дитячої

літератури мають ряд інтегральних особливостей, оскільки діти віком до шести років при вирішенні поставленої комунікативної задачі не можуть відродити абсолютно цілісний та зв'язний текст, аналогічний канонічному письмовому тексту [Мальцева 2002, с. 86-87], то це є простота конструкцій; не складний, але стрімкий за розвитком сюжет; образи, які легко запам'ятати; нескладні синтаксичні конструкції; чіткий внутрішній ритм; кумулятивність; звуконаслідування. Наряду з інтегральними характеристиками кожен з малих жанрів має власні особливості.

Колискові – пісня, за допомогою якої убаюкують дитину. Оскільки ця пісня супроводжувалася помірним колисанням малюка, то у ній важлива роль відводиться ритму [МЖФ]. Е.С. Литвин вважає, що колискові представляють собою перехідний жанр, що стоїть на перехресті сімейної жіночої лірики та дитячого фольклору [Литвин]. Колискові пісні – це так звана «материнська поезія». Творцями цього жанру є матері, бабусі та неньки, які колихають дитину, оповідаючи чарівність буденного життя. Саме вони спрямовують свої висловлювання дитині зверненнями: *little baby, baby mine, baby of mine, sweet little you, pretty darling, my little star sweeper, little wandering angel* та інше. Відомий фольклорист В.П. Анікін називає колискову «прелюдією до музичної симфонії дитинства», коли пісня допомагає підростаючій дитині дізнатися «тональність слів, інтонаційний лад рідної мови» [Анікін 1957, с. 89]. З колисковою піснею дитина отримує перші уявлення про навколишній світ і початкові уявлення про життя.

Тематично колискові спрямовані на розкриття реалій буття. Змальовується життя та обов'язки дітей (...don't you cry | Baby mine, dry your eyes | Rest your head close to my heart | Never to part, baby of mine) та трудова діяльність її батьків, сімейні стосунки (Mama tells stories at close of day, | Mama will kiss all your tears away; Daddy's gone a'hunting | Mummy's gone a'milking | Sister's gone a'silking | Brother's gone to buy a skin), навколишнє середовище (...night has come, | And the sun is going home, | All the flowers have shut their eyes, | Breezes whisper sweet lullabies), тваринний та рослинний світ (Fly to your nest, sweet birdie; trees that bear delicious fruit).

Розглядаючи **лексичне наповнення** текстів колискових, можна помітити, як матері (неньки) закликають до сну малечу такими словами: *asleep, dream, go to sleep, rest your head, good night, close your eyes, start to yawn, nod* та ін. У цьому ряді найпоширенішим закликом є *dream*, що становить 38%, дещо поступається *sleep/asleep* – 27%, а на третьому – *go to sleep* (вісім відсотків), решта припадає на інші слова-заклики: *Close your eyes now and rest | Lay your head on my breast | Go to sleep now and rest | May your slumber be blessed* [All songs]. У колисковій використано такі вирази, що спонукають до сну, імперативні речення, як *close your eyes, rest, lay your head on my breast, go to sleep*. Крім присинаючої функції, колискові ще заспокоюють, прохаючи дитину не плакати. Так, у текстах цього жанру неодноразово зустрічаються вирази: *don't you cry, dry your eyes, never tear, do not cry* та ін.: *Baby mine, don't you cry | Baby mine, dry your eyes* [All songs]. Говорячи дитині, що потрібно робити (закривати очі, спати), мати ще й описує, в який період це слід виконувати. Так, у колискових присутнє змалювання навколишнього середовища: *sky stars are bright, night, the dark, the moon drifts in the skies, little star, in the dark blue sky so deep* тощо: *Lullaby, and good night | In the sky stars are bright | Close your eyes, start to yawn...* [All songs]. У матеріалі ніч зображена завдяки описовості неба: *In the sky stars are bright*. Більш того, не лише описується зміна дня та ночі, а й повідомляється деякі факти з буденного життя, що відбуваються навколо матері та дитини: *mother sits near, in her rocking chair, forward and back the cradle she swings, your pillow's soft and deep, lie down upon your bed, a blossoming tapestry lights up the dark* [All songs].

Загадки – це побудований у вигляді іноказання невеликий фольклорний твір, який складається з хитромудрого питання, на яке треба дати ґрунтовну відповідь. Будь-яка загадка являє собою свого роду логічне завдання, тому що містить – в явній або прихованій формі – питання, на яке потрібно знайти відповідь [Бикова]. «Загадка – це один із текстових жанрів малої форми, що складається з двох частин, призначених для використання двома

виконавцями – агентом (тим, хто загадує) і клієнтом (тим, хто відгадує)» [Мамедова 2008, с. 7].

Класифікації загадок у переважній більшості побудовані на основі тематичного принципу. І.П. Березовський виділяв такі **тематичні групи**: *Природа, Людина, Матеріальне життя людини, Трудова діяльність людини*. [Березовський 1962].

Тематична група «Людина» об'єднує загадки про будову тіла, життя і смерть. Сюди слід віднести загадки про родинні зв'язки людей (брат, сестра, небога, батько, син, внук, мати, дочка): A father and his son were in a car accident. The father died. | The son was taken to the hospital. | The doctor came in and said: | I can't do surgery on him, because he's my son. Who was the doctor? (The doctor was his mother.) [All songs]. Предмети побуту: Two brothers we are, | Great burdens we bear, | On which we are bitterly pressed; | The truth is to say, | We are full all the day, | And empty when we go to rest. (Shoes) [All songs]. Рослинний та тваринний світ широко представлений в англійській народній загадці: What do cats have that no other animals have? (a kitten) [All songs]. What is as big as a horse but doesn't weigh anything? | (The horse's shadow.) [All songs]. Окреме місце серед загадок посідають твори про різні відрізки часу (рік, місяць, тиждень, доба, година): "I never was, am always to be, | No one ever saw me, nor ever will | And yet I am the confidence of all | To live and breathe on this terrestrial ball." (Tomorrow) [All songs].

Як кожен жанровий різновид художньої творчості, що розвивається на конкретному етноісторичному національному ґрунті, серед відмінних «оточуючих обставин», загадка не оминає й географічної назви, реалій живої природи (рослинного і тваринного світу), людського життя, предметів господарського і культурного вжитку конкретного народу. **Лексика** загадок, їх образний світ відображає моральні, філософські, соціально-історичні погляди їхніх творців. Через загадку можна побачити побут, конкретні предмети вжитку, визначити форми трудової діяльності, господарські інтереси, етнографічні деталі певного часу. Жанрова особливість загадки обумовлює описовість одного предмета через інший. Для дітей віком до семи років описовість наводиться через «нескладні» прикметники, через такі, що здатні засвоїти та з легкістю вживати. Наприклад, колір або відтінок: purple, yellow, red, green, white, clear, golden; розмір чи форма: long, short, round, square, higher, fat, tall, slim; соціальний та матеріальний стан: hungry, poor, rich, famous, friendly; вікові особливості: young, the youngest; та інші: quicker, fast, mortal, bare, steady, cold, empty, marble, roast та ін.: Three brothers share a family sport: | A non-stop marathon | The oldest one is *fat and short* | And trudges *slowly* on | The middle brother's *tall and slim* | And keeps a *steady pace* | The youngest *runs just like the wind*, | A-speeding through the race | "He's young in years, we let him run," | The other brothers say | "Cause though he's surely number one, | He's second, in a way." (The hands on a clock: hour, minute, second) [All songs].

Іншим жанром інфантичної віршованої літератури є розважальні тексти – (**рахівнички**) – тексти, що допомагають проведенню гри та врегульовують її перебіг; це римовані вірші, які складаються переважно з вигаданих слів і співзвуччям з чітким дотриманням ритму [Аникин 1957, с. 112]. **Тематично** рахівнички спрямовані на висвітлення буденного життя: приготування страв (One slice of onion, | Two slices of bread, | Three slices of sausage...), традиції (Xmas pudding, Xmas tree, | Xmas time is gay and free), природний світ (Five fish like to dive; Granny's goose | Wears the shoes. | The shoes are red and stout...).

Цікавим і незвичним є **лексичне** наповнення подібних поетичних творів для дітей. Чи не найпомітнішою специфікою рахівничок є вживання рахунку у текстах. Він може бути виражений як кількісними числівниками: (one, two, three, four...), так і порядковими (the first, the second...), а інколи трапляються випадки вживання слів лічіння, як count: *One* for sorrow, | *two* for joy, | *three* for a girl, | *four* for a boy, | *five* for silver, | *six* for gold, | *seven* for a secret, | never to be told, | *eight* for a wish, | *nine* for a kiss, | *ten* for a time | of joyous bliss [All songs]. У наведеній рахівничці вжито кількісні числівники one,..., eight, nine, ten. Вказівки на рахунок присутні у 65 % проаналізованих матеріалів.

Значна кількість рахівничок спрямована на визначення того, хто є у програві, тобто того, хто буде виконувати найменш бажану роботу, адже більшість текстів цього жанру

присвячено саме вибору «чорнороба», а лише третина – вибору керівника. Лідера характеризують такими лексемами, як *Thar, Lord, Princess* та ін., у той час як працівник – це *slave, knave* або людина, якій говорять *go out* чи *bye-bye*.

Чимало дивних і неіснуючих слів використано у рахівничках. У давнину рахівничка була, наче магічним віршем, її використовували для гадання. Люди вірили, що природа у змозі зрозуміти мову, а тому вигадували нові лексичні одиниці [МЖФ]. Так, у 30% рахівничок є такі вирази, як *Innie, Minnie, Old Inn; Eenie, mennie, mo; Intry, mintry, cutry, corn; Hinx, minx; Wire, briar, limber, lock* тощо: *Eeny, meeny, miney, moe / Catch a tiger by his toe, | If he squeals, let him go...[All songs]. Intry, mintry, cutry, corn | Apple seed and apple thorn | Wire, briar, limber, lock / Five geese in a flock...[All songs]*.

Не менш цікавим є такий малий жанр фольклору, як **скоромовка**, що виникла для дитячої втіхи. Використовуючи скоромовки, можна досягти великого успіху у виправленні невірної вимови звуків, складів чи наголосу та ін. А.П. Євгенєва визначає скоромовку, як жартівливий жанр народної творчості, фраза, що побудована на доборі звуків, що ускладнюють швидку вимову слів [Євгенєва 1985-1988].

У скоромовках розкриваються такі **теми**: побут (*Betty Botter bought some butter*), мистецтво (*A Tudor who tooted the flute*), соціально-матеріальна діяльність (*She sells sea shells by the sea shore*), трудова діяльність (*Suzie, working in a shoeshine shop. | All day long she sits and shines*), природа (*Whenever the weather is cold. | Whenever the weather is hot*).

Лексичний склад. Порівняно з колисковими чи загадками, скоромовки не занадто насичені прикметниками, але все ж таки трапляються випадки описовості. У цьому малому жанрі використовуються такі нескладні прикметники та прислівники, що змальовують смак, розмір, температуру тощо: *sweetly, shortly, softly, bitter, cold, hot* та ін.: *Say this sharply, say this sweetly, | Say this shortly, say this softly. | Say this sixteen times in succession [All songs]*.

Скоромовки, як й інші малі жанри фольклору мають насичений сюжет, що стрімко розгортається, але скоромовки відзначаються тим, що чітко вказують ім'я того, з ким відбуваються події. Так, використовуються такі імена, як *Kitty Creighton, Betty Botter, Sister Suzie, Peter Piper, King Thistle, Tudor* та інші. Наприклад, *Betty Botter | bought some butter. | "But," she said, | "the butter's bitter [All songs]*. Використання імен, наближує описану ситуацію до реальності, тобто зазначаючи головного героя, дитина-реципієнт вважає, що розповідають про дійство, що насправді трапилось у житті персонажа.

Серед малих жанрів ІТ можна виділити **екшен вірші** (плясові вірші) – пісні, що виконуються як аккомпанемент до гри або певних рухів, тому у них часто центр уваги переходить з тексту на ритміку та мелодію. Деякі з екшен віршів описують дії, які повинні виконувати учасники гри. Диференційною особливістю цього жанру є те що створення художнього образу відбувається не лише у поєднанні слова та наспіву але й шляхом додавання третього елементу – дії, яку описують у пісні.

Тематично екшен вірші дуже насичені. Це – зображення трудових буднів звичайних працівників (*A sailor went to sea; farmer, driving cattle*), побуту, традиційних розваг (*Can you dance Hulla-Baloney? | As we go round about? | Put both your hands on your shoulders*), сімейних відносин (*Miss Lucy had a baby | She named him Tiny Tim | She put him in the bath tub*), людського організму (*One finger, one thumb, keep moving*), рослинного та тваринного світу (*Autumn leaves are a-falling | Red and yellow and brown*).

Через те, що екшен вірші є певним «інструктажем» до гри, відмінною рисою **лексичного наповнення** є використання слів дії: *clap, put, take, jump, raise, bounce, stamp* та ін.: *Put both your hands on your shoulders,... Put both your hands in your pockets,... Raise your arms high in the air now,... And turn yourself about*. Існують випадки звуконаслідування: *Tishoo, tishoo; Creep, creep; Honk honk rattle rattle crash beep beep* тощо.

Підводячи **підсумок**, слід зазначити, що ІТ багаті на варіативність малих жанрів, які мають схожі та відмінні характеристики. Подібними рисами є простота конструкцій; простий, інтенсивний у розвитку сюжет; легко відтворювані образи; нескладні синтаксичні конструкції; звуконаслідування, проте існує ряд відмінностей у лексичному наповненні. У

колискових є пестівливі звертання до дітей, заклики до сну, заспокійливі фрази, описання навколишнього інтер'єру; у рахівничках присутні кількісні та порядкові числівники, дієслова лічіння; екшен віршам притаманні спонукаючі до дій слова; скоромовки сповнені іменами персонажів, а загадки насичені описовими прикметниками. Тематично вищезазначені малоформатні жанри ІТ мають певні як подібне, так і відмінне. У колискових висвітлюють життя та обов'язки дітей, сімейні стосунки, трудову діяльність, побут, навколишнє середовище природу; екшен вірші відображають функціональність людського тіла, родинні стосунки, побут та труд, розваги; загадки презентують природу, людину, матеріальне життя людей трудову діяльність; рахівнички – традиції та свята, природа, буденне життя; скоромовки розкривають людський побуд, трудову й соціально-матеріальну діяльність, мистецтво, природу.

Перспективним є вивчення специфіки лінгвокогнітивної структури малоформатних жанрів віршованих інфантних текстів у цілому та кожного жанру окремо для виявлення диференційних ознак.

Література

- Андріанова Н. С. Когнітивно-прагматичні та лінгвокультурні характеристики спілкування в жанрі чату (на матеріалі англійської, французької, російської, української мов) / Н.С. Андріанова: автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». – К., 2007 – 22 с. Аникин В.П. Русские народные пословицы, поговорки, загадки и детский фольклор. – М.,: Учпедгиз, 1957. – 240 с. Атрошенко Г.І. Лінгвостилістика англійської поезії для дітей. Автореф. дис. канд. філол. наук / 10.02.01. – Запоріжжя: ЗНУ, 2005. – 25 с. Березовський І. П. Українські народні загадки // Вступна стаття до збірника «Загадки». – К.: Видавництво АН УРСР, 1962. – С. 7–37. Бикова Ю. С. Семантичні особливості англійської загадки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/26134>. Виноградов Г.С. Русский детский фольклор / Г.С. Виноградов. – Иркутск: 1930. – 234 с. Евгеньева А. П. Словарь русского языка [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://rutracker.org/>. Капица О.И. Детский фольклор/О.И. Капица – Л.: 1928. – 222с. Литвин Э. С. Песенные жанры русского детского фольклора [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://journal.iea.ras.ru/archive/1970s/1972/Litvin_1972_1.pdf. Мальцева Н. Г. Устный дискурс русских и английских детей в возрасте 5-6 лет: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.19 / Мальцева Наталия Геннадиевна. – Саратов, 2002. – 207с. МЖФ Малые жанры фольклора [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Малые_жанры_фольклора. Мамедова А. І. Когнітивно-семантична і комунікативно-функціональна організація німецької народної загадки: автореф. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / А.І. Мамедова. – Донецьк, 2008 – 24 с. Русанівський В.М. Мова літератури для дітей // Мовознавство. – № 5, 2006. – 112 с. Тропова О.Ю., Рублев К.А. Художественная литература и «страшный» детский фольклор (аспекты взаимодействия) // Проблемы детской литературы: сб. науч. трудов. – Петрозаводск: Изд-во ПГУ, 1992. – с. 34 – 48. All songs [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kiddles.com/lyrics/allsongs.html>. Bicknell T., Trotman F. How to Write and Illustrate Children's Books and Get Them Published. – London, 1988. – 164 p. Fasold R. The Sociolinguistics of language / R. Fasold. – Oxford: Blackwell, 1990. – 342 p. Feaver W. When We Were Young (Two Centuries of Children's Book Illustration). – L.& N.Y., 1965. – 245 p. Hasan R. The Texture of a Text // Media Texts: Authors and Readers / A Reader Edited by D. Graddol, O. Boyd-Barrett at the Open University. – Clevedon – Philadelphia: Multilingual Matters Ltd., 1994. – P. 74 – 89. Holzman M. The Language of Children: Evolution and Development of Secondary Consciousness and Language. – Oxford: Blackwell, 1997. – 266 p.

УДК 808'543

ЛУК'ЯНЕЦЬ Г. Г.

(Київський національний лінгвістичний університет)

КОЛОРОНІМІЧНА АПЕЛЯЦІЯ ДО ЕТОСУ В ТЕКСТАХ АНГЛОМОВНИХ ІНТЕРНЕТ-НОВИН

У статті колоронімічна апеляція до етосу як риторичного засобу формування образу подій у текстах інтернет-новин розглядається на матеріалі текстів, які описують риси зовнішності й особисті якості людей. Відповідно, виокремлено колороніми на позначення домінантної, другорядної, проміжної та екстраполоючої перспектив, які створюють ефекти однозначності, опосередкованості, контрасту й несподіваності відповідно.

Ключові слова: етос, колоронім, риторичний ефект, категоріальна перспектива, інтернет-новина

Лукьянец Г. Г. Колоронимическая апелляция к этосу в текстах англоязычных интернет-новостей.

В статье колоронимическая апелляция к этосу как риторического средства формирования образа событий в текстах интернет-новостей рассматривается на материале текстов, которые описывают черты внешности и личные качества людей. Соответственно, выделены колоронимы для обозначения доминантной, второстепенной, промежуточной и экстраполирующей перспектив, которые создают эффекты однозначности, опосредованности, контраста и неожиданности соответственно.

Ключевые слова: этос, колороним, риторический эффект, категоріальная перспектива, интернет-новость